СЕНТЯБРЬ
16
суббота
1939 он
№ 214 (2914)
Сэн 10 мүнгэ

БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

БУРЯТ-МОНГОЛ ҮНЭН

ВКП(б)-эйн Б.-М Обкомой ба БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумай ОРГАН.

Leeninske—Staalinska komsomooloi bojevoi zorilgonuud

...nde hajaxan bolzo dyyre-...VLKSM-ei CK-gei IX plee-...tuxai informacioonno me-...sel toilogdohon baina. Plee-... bolbol BKP(b)-ein XVIII ...ezdiin togtoolnuudhaa dul-...an garhan, komsomoolьsko ...elmeriin şuxala asuudalnuu-... xelsehen baina.

...eeninske—Staalinska kom-...ool, byxii soveed zaluuşuud ...bol paartiin XVIII sjeezdiin ...yleer əəriingəə azaljabuulgiin ...yrgen ba byri jixe polo-...a orobo. Gyrenei ba aza-... aktiivna xydelmeri teeşe ... erjelte xexe zorilgo kom-...ooloi urda tabigdahan ...aa. „Byxii komso-...ьsko xydelmeri bolbol,—...III sjeezd deere nyxer Ždaa-... xelee hen,—gyrenei ba ...iina aktiivna azaljabuulga-... komsomoolьcuudiiji beled-...gede, paartiin tuhalagşa bol-...tereenei yyrgetei xolbootoi, ...msomooloi tere ton şuxala ...ilgonuudiiji bejelyylgede erid ...yylegdehen baixa johotoi“. ...VIII sjeezdiin hyyleer yn-...hen sag bolbol komsomool ...a partiina togtoolnuudai ...zegii udxa ba aguujixe ud-...anariiji xaruulaa. Paartiin ...elberi doro komsomool bol-... manai byxii socialiis bai-...laltada byri aktiivnaar xa-...daxa yrgen zam deere şuud ...a baina. VLKSM-ei ...rьkovsko ba Sverdloovs-... organizaacanuudai zişeenyyd ...re, myn busad olon komso-...ьsko organizaacanuudai zi-...nyyd deere komsomooloi ...altanuudiiji xaraza bolxo, ...msomoolьsko iniciatiivuudai ...aşanariiji xaraza bolxo bai-...

...Ordozonikiidziin neremzete, ...inei oordento, Uraalьska ...ilnabaiguulgiin zavoodto ...dberi deere xydelmeriideg, ...0 komsomoolьcuudai 1872 ...msomoolьcuudanь staxaanov-...d ba 786—udaarniguud baina. ...dberiin azabaidalda komso-...ьsko organizaaciin aktiivna ...aadalga bolbol tyryyşiin xa-... zilei plaaniiji 110 proceent ...rgelgede zavoodto tuhalaa. ...oolotovoi neremzete Goorь-...vsko avtozavoodoi komso-...lьcuudai iniciatiiva bolbol ...aanovska hurguulinuudiiji ...guulxa jabadalda şiglyyleg-...en baigaa. 1939 onoi tyryy-... xaxadta ede hurguulinuud-...206 xyn hurgagdana.

...ereevnidexi komsomoolьsko ...anizaacanuudai yyrge ba xa-...salga jixe boloo. Sverdloov-... ooblastiin, Kamiişlovsko ...onoi, „Zayraalec“ kolxoozoi ...somoolьcuud bolbol kol-...zoi niitiin gazariiji yrilge-... xamagaalalgada aktiivna ...adalsahan, yiledberiin plaan ...gada tuhalahan, xurialgada ...dxelgedexi dutagdalnuudii-...lluulhan baina. Goorьkovsko ...lastiin, Bogoraadsko raioo-... Kydriaaşixinska komso-...ьsko organizaaca bolbol ...an baigaa malazalda tezeelei ...a baiguulxiin tyləə erxim ...aar orolsobo.

...geze jixenyyd ba baganuud ...egte komsomoolьsko zaluu-... əəhediigəə xaruulna. Gur-...axi tabanzilei jixe jixe ba-...nuudiiji komsomooloi şeef-... abalga, azalşadai kylьtyyr-... bairabaidalai obslyyzeva-...asuudalnuudiiji tabilga ba ...xelgedexi iniciatiiva, udari-... partiina, soveedske, aza-... kylьtyyrne xydelmeride ...toonoi komsomoolьcuudii-...ebzyylge—ede bygede xa-... komsomooloi yzeze bai-... tere jixe deeşelelei gerşe ...şe. Zorilgo jyyb gexede, ...deeşeleliiji byxezyylxe ba ... amzaltanuudiiji tuilaxa, ...mmunistiiçeska zaluuşuudai ... bolbol alibyxii xydelme-... əəriingəə tuhalamza yzyyl-... əəriingəə iniciatiiva, əəriin-... yysxel gargadag, udaarna ...yppe baixa johotoi“—gehen ...inske zaxiaaji xodo ba xaa ...anagyi hanaza jabaxa jaba-... bolno.

...Komsomoolьsko xydelmeri-...ydiiji şinedxen tabilgiiji udaa-...iza bolxogyi. Əəriingəə azal-...uulgiiji gansal komsomoolь-... dotoroi asuudalnuudaar xi-...laza bolxogyi. Azabaidal ...aa gyrenei ba azaxiin busa-... xydelmeri teeşe zaluuşuu-...diiji uriaalna, azabaidal xadaa komsomoolьsko aktiivta xeden şuxala ereltenyydiiji tabina, eneenei xazuugaar alad yngereze bolxogyi.

VLKSM-ei CK-ei pleenym bolbol VLKSM-ei byxii organizaacanuudta xabaadaxa dutuu dundanuudiiji Sverdloovsko ba Goorьkovsko komsomoolьsko organizaacanuudai zişeenyyd deere eliryylen gargahan baina. Gyrenei ba azaxiin baiguulaltiin asuudalnuudiiji zybəər şiidxexiin tulada, ede asuudalnuudiiji gynzegiigəər medexe jabadal, tedeniiji şiidxelgede iniciatiiva ba şuud sexe yysxel gargalga, gyrenei ba azaxiin oorganuudai dutamaguudta ebseşegyi baixa jabadal ba bolьşeviig kriitike, şiidxeberinyydei dyyrgeltiiji şalgalga udaridaxii komsomoolьsko aktiivhaa eregdene.

1940 ondo bolxo xydəə azaxiin byxesojuuzna viistavkede kolxoozuud ba sovxoozuudai zaluuşuudai xabaadaxa erxe oloxiin tyləə socialiis sorevnovaani yrgedxelgede tusagaar anxaral tabixa xeregtei.

Hurguulida komsomooloi zorilgonuud xemzeeleşegyi jixe, huragşadai kommunistiiçeske xymyyzelgiin tyləə tereenei xariuusalga aguujixe. Manai hurguulinuudta 34 millioon xyyged huralsana. Tedeniiji ynen sexe, erdemtei, ere zorigtoi, exe orondoo pteedanne bojeecyyd bolgon xymyyzyylxe xeregtei. Şine yjiin kommunistiiçeske xymyyzyylge—ton hain, ton xyndete ujalga. Gebeş, olonxidoo, komsomooloi raikoomuud ba obkoomuud bolbol hurguuliin komsomoolьsko organizaacanuudai xydelmerinyydei udxiiji honirxonogyi, huragşad-komsomoolьcuudai ereltenyydii eliryylxiiji oroldonogyi. Iime praaktikiiji tyrgen zailuulxa xeregtei.

VLKSM-ei CK-gei IX pleenym bolbol komsomoolьsko organizaacanuuddaxi oboroonno ba fizkylьtyyrne xydelmeride jixe anxaral tabihan baina. Leeninske-Staalinska komsomool bolbol zaluuşuudai vojeenne beledxeliiji yderhəə yderte deeşelyylxe, soveed patriotiizmiin bodoliiji tedeende xymyyzyylxe, lioodçiguud, paraşiutiistnuud, mergen buudagşad—byxii vojeenne speciaalьnostьnuudai maasternuudiiji beledxexe johotoi. Exe oronoi ereiteer, zaluu xydelmerişen, kolxooznig byxen, slyyzaşçe byxen xadaa daisadta esergyy bodoxoor xysed-zebseg belen baina.

Iimehee, maassova oboroonno-fizkylьtyyrne xydelmeride aktiivna xabaadaxa, vojeenne xeregei propagaandiiji byxii xemzeegeerenь şangadxaxa, bygedeniitiin seregei ujalga tuxai zakooniiji yrgəər oilguulxa, vojeenne xereg şudalalgiin erxim oopediiji taraaxa zorilgo tabigdana.

Komsomoolьsko organizaacanuudai byxii xydelmeri bolbol bolьşeviig ideinostieer nebterenxei baixa johotoi. Socialiis baiguulaltada komsomooloi aktiivna xabaadalga bolbol marksiistske-leeninske teooriiiji gynzegiigəər medelgyigəər byteexe argagyi. Komsomoolьcuud byriin ideine-politiiçeske xymyyzelgiin talaar eseşe susarşagyi xydelmeriiexe xeregtei.

Komsomoolьsko organizaacanuudai urda azaljabuulgiin yrgen jixe pooli bii. Azalşadai depytaaduudai niutagai soveedyydte hungaltanuud bolxoo baina, eneen deere komsomool bolbol ede hungaltanuudiiji zişeeteer yngergexe talaar partiina organizaacanuudta tuhalan, əəriigəə aktiivnaar xaruulxa johotoi. Komsomool bolbol kommuniizmiin xysed torzestvoogoi tyləə ba Leenin-Staalinai paartiin xytelberi doro şine amzaltanuudiiji, şine ilaltanuudiiji tuilaxiin tyləə temeselei aguujixe zorilgonuudta əəriingəə byxii azaljabuulgiiji, əəriingəə alxam byriiiji taaruulxa johotoi.

(„PRAAVDIIN“ tyryy bişeghee).

Xydəə azaxiin Byxesojuuzna Viistavke
ZURAG DEERE: „Malazal“ gehen pavillioonoi dergede ynieed-eksponaaduud proguulkada jabana.
(Sojuuzfoto).

HYYLEI ÇAASTA

SSSR-ei xilenyydiiji Poolьsko vojeenne samoliooduudai dabalga

Hyylei ydernyydte, poolьsko vojeenne samoliooduud xadaa SSSR-ei gyrenei xilenyydiiji dabaxa uşarnuud yzegdehen baina, gexetei xamta, xilenyydiiji dabagşad xadaa manai territooriido, gynruunь oroxiiji oroldobo.

Sentiaabriiin 12-to, Şepitoovka (Ukraiina) ba Žittooviçiin (Beloryyssi) raioondo, poolьsko vojeenne samoliooduudanь SSSR-ei gyrenei xilenyydiiji dababa. Xilenyydiiji dabagşad xadaa manai istrebiitelьne aviaaciin jabuulganuudaar, Poolьşiin territoori teeşe namnagdahan baina.

Gebeşji, manai gyrenei xilenyydiiji poolьsko vojeenne samoliooduudai ebden dabalgiin uşarnuud yrgelzelhəər. Tiin, sentiaabriiin 13-da, poolьsko bombardiroovşçiguud bolbol Kriiviin ba Jampoolь (Ukraiina) raioonuudta manai xiliiji dabahan baina. Poolьsko xojormotoorto nege samoliood xadaa agaarta, manai istrebiitelьne aviaacaar xyrieelegdehen ba manai territoori deere buuxa baatai bolhon baina. Samoliioodoi ekipaaziin sostaav—Podxoryynzegoo Ydiik Geenrix, Piloot kapraal Bdiika Ioosif ba staarşa buudagşa Xanьdoo Stanislaav gegşed barigdaba.

Ene yderte, Moziiriiin (Beloryyssi) raioondo, poolьsko 3 bombardiroovşçiguud manai xiliiji dabahan baina. Manai istrebiitelьne aviaaca xadaa tedeniiji manai territoori deere buuxiijinь baalahan baina. 12 xyn sostaavtai, samolioodoinь ekipaaz barigdaba.

Germaani ba Fraanciin xoorondoxi vojeenne jabuulganuud

Loondon, sentiaabriiin 12. (TASS). Reiter aagenstviin medeesehenei johoor, germaanska seregyyd bolbol manai seregyydei uragşaa jabalgiiji zogsooxiin zorilgoor zyyn-xoinoxi byxii froont deere 24 çaasai torşo soo energiiçneer esergyysebe, manai seregyydeer ezelegdehen gospoodstvologşo poziicanuud soxigdobo. Protiivnigai koontrdobtolgo bolbol manai seregyydei baidag liiniiji ebdeegyi. Germaanska artilleeri xadaa ugaa jixe aktiivnostiiiji xaruulba.

Briyysselь, sentiaabriiin 12. (TASS). „Baruun froont deerexi francuuzska aarmiin tyryy çaastьnuud bolbol bexizyylegdehen xojor zoononuudai xoorondo metodiiçeskeer dabxiza yrgelzelhəər baina. Daisad xadaa artilleriiiske galaar ba olon tooto koontrdobtolgonuudaar ugtabaşji haa, manai uragşaa jabalgada haad uşaruulaagyi. Sentiaabriiin 7-do, byxii poziicanuud manaar ezelegdebe, ene xadaa tereşelen xamagaalagdana“—geze francuuzska „Taak“ şinzelei soogoo bişene.

Nьju-Ioork, sentiaabriiin 12. (TASS). Assoşieied preess aagenstviin medeesehenei johoor, francuuzska grazdaanska xyn zon bolbol, Byrgyndiinske vorotaanuudai dergede baihan Sen Lyiis goorodhoo garza oşono. Francuuzska seregyyd xadaa Rein myrende xegdehen erjiiji (daambiiji) ebdeze, ene raiooniiji uhanda oruulxanь geze batalagdana.

Pariiz, sentiaabriiin 12. (TASS). Francuuzska ysegelderei eelzete kommiyynike soo iigeze xelegdene:

Protiivnigai esergyyselgiin baibaşjihaanь, manai ataakanuud bolbol Saariin zyyn talada 20 kilomeetrte şaxuu delgerhen, froont deerexi serьjoozno amzaltanuudiiji tuilaxadamnai tuhalaba“.

GERMAANI BA POOLЬŞIIN XOORONDOXI VOJEENNE JABUULGANUUD

Beerlin, sentiaabriiin 12. Germaanska aarmiin verxoovno komaandovani bolbol mynəə ygləəgyyr operatiivna medeeji tolilbo, tereen soonь iigeze xelegdene: „Sentiaabriiin 12-to, germaanska seregyyd xadaa Poolьşohoo uragşaa ba xoişoo dobtolgojoo yrgelzelyylbe. Peremiişniiin talahaa dobtolzo baihan seregyyd, Samboor ba Jarooviiji ezelbe. Germaanska seregyydei tyryy otriaaduud Lьvoovto xyrebe.

Radoomiin raioondo xyrelegdehen poolьsko seregyyd, ygei xegdebe. Germaanska seregyydeer pleende olon tooto xynyyd abtahan ba vojeenne trofeinyyd ezelegdehen baina. Germaanska seregyydei saxariiiji symelen garxa gehen, Kytnoogoi raioondo xyreelegdehen poolьsko 5 diviizinyydei ba poolьsko kavaleriiiske xojor brigaadanuudai hedelgenь soxigdoo.

Varşaaviin zyyn tee ba zyyn urda germaanska seregyydei ton jixe çaastьnuud xadaa şosseine xargiiji ba Varşaava-Sedleec gehen tymer zamai iiniiiji dabaza garahan baina. Germaanska motorizoovanno çaastьnuud, Breest-litoovskohoo xoişo 40 kilomeetrte baina. Byyg myrenei xoino terjilze jabahan poolьsko diviizi barigdaba.

Sentiaabriiin 12-to, germaanska aviaaca xadaa Samboor-Lьvoov, Strii-Lьvoov, Kraasnig—Liybliin, Varşaava—Lyykov, Beelьsk—Çeremxaa gehen tymer zamuudiiji boombodobo. Tereşelen, Varşaaviin zyyn tee ba zyyn urda poolьsko seregyydei suxarixa zam boombodüulba.

Boombodolgiin rezylьtaadta, Lyyckedexi aerodroom jixeer gemteegdebe. Baala Podliaackadaxi aviacioonno zavood, boombodolgiin bolxodo dyrebe. Poolьsko 12 samoliooduud tyimerte, 2 samolioodonь baildaanda ygei xegdebe.

Germaanska informacioonno biyroogoi medeesehenei johoor, poolьsko froonthoo, şarxatahan soldaaduudtai tyryyşiin poojezdnuud jireze exilhen baina.

(TASS).

Машинануудай дворец

Хүдөө ажахын Бүхэсоюзна выставкын гайхамшаг павильонууд—дворецүүдэй дунда—булад ба бетоноор хэгдэһэн гоё һайхан байша нхарагдана. Энэ хадаа—„Механизациин“ павильон гээшэ.

Павильон соо ба тэрэнэй урдатээхи талын ехэ площадь дээрэ, никель ба буладаар яларһан, шэнэ һайхан шэрэтэй хэдэн зуугаад машинанууд байна.

Социалистическэ хүдөө ажахын бүхы һалбаринууд дээрэ үргэнөөр хэрэглэгдэжэ байгаа, 272 янзын агрегадууд ба машинанууд эндэ харуулагдана.

Павильон ба площадине, гайхамшаг экспонадуудые үзэжэ, тэрэнэй формонууд ба детальнуудань түрүү ухаагаар бодожо хэгдэһэнние харахадаа, үнгэрһэн сагай өөдэгүй байдал һанаанда ороно.

1919 ондо Владимир Ильич Ленин хэлээ һэн:

„Хэрбээ үглөөдэр 100 мянган түрүү классай тракторнуудые үгэжэ, тэдэные бензинээр хангажа, тэдэнние машинистнуудаар хангажа бидэнэй шадаха байгаа һаа (энэ хадаа мүнөөдөө фантази гээшэ гэжэ таанар һайса мэдэнэт), дунда таряашан хэлэхэ байха һэн: Би, Коммунын түлөөб“ (тиимэ хадаа коммунизмын түлөө“). (Том XXIV, хуудаһан 170).

20 жэл үнгэрөө, тээд манай эхэ ороной поленууд дээрэ 100 мянга бэшэ, харин хахад миллион тракторнууд хүдэлмэрилжэ байна. Тэдэнэр горючаар хангагданхай, тэдэные квалифицированно машанистнууд—трактористнууд жолоодоно. Ленинэй гениальна уридшалан харалга бүрин хүсэлдөө. Ажалшан таряашадай нилээд олонхи масса хадаа „Бидэнэр коммунизмын түлөөбди“ гэжэ сэхэ хэлээ.

Колхозууд ба совхозуудай поленуудта ажалладаг ба хуряадаг, хүдөө ажахын машинануудай парк хэдэн миллион экземплярнуудаар тоологдоно. 1938 ондо манай поленууд дээрэ хүдэлмэрилһэн, гансал советскэ конструкциин комбайнануудай тоонь—153.000 байгаа.

МТС-үүдэй үргэн сеть болбол колхозно таряашанда промышленно пролетариядай үзүүлһэн туһаламжын идеальна харуулалга, таряашадтай хүдэлмэришэн ангиин холбоое бэхижүүлхэ тухай Ленинэй захяагай гүйсэдхэл ба, тэрээнтэй хамта, хүдөө ажахын үйлэдбэриин шэнэ методүүдэй ба ажалда шэнэ социалистическэ хандалгын һургуули болоо.

Дэлхэй болбол, социалистическэ гүрэнэй условинууд соо ургаһан ба хүмүүжүүлэгдэһэн хүнүүдээр жолоодуулһан машинануудай гайхамшаг бүтөөсын гэршэнь болоо. Демченко, Полагутин, Борин, Оськин, Ангелина, Ковардак ба бусад солото хүнүүд—эдэ хадаа Ленин-Сталинай партяар хүмүүжүүлэгдэһэн, социалистическэ полиин стахановцуудай ба природые шэнэдхэн байгуулагшадай оломиллионно арминн авангард гээшэ.

Хүдөө ажахыда манай стахановцуудаар байгуулагдаһан, ажалай бүтөөсын нормонууд болбол капиталистическэ оронуудай хүдөө ажахын үйлэдбэридэхи нормонуудтай жэшээгүй гайхамшаг байна. СССР-эй Верховно Соведэй депутат Оськин болбол өөрынгөө аха Архиптай хамта, „Сталинец“ гэжэ хоёр комбайнануудаар 5238 гектар хуряаһан байна. Ахадүүнэрэй ажалладаг эдэ машинанууд 637 хүнэй, 373 мориной, 25 жаткын, 25 молотилкын, 25 веялкын ба 40 сортировкын хэхэ ажалые бүтөөһэн байна.

Революциһаа хойшонхи сагай торшо соо, хүдөө ажахын специалистнуудай ехэ арми ургаа, эдэнэрэй дунда хэдэн мянган эхэнэрнүүд бии. Энэ хадаа улаан Арми ба Флодой агууехэ резерв гээшэ. Танканууд ба бусад ониһон боевой механизмууд болбол хүдөө ажахын механизациин сталинска һургуулиин хүнүүдэй гарта ороходоо, мирнэ ажалай зэбсэг болон хүдэлмэрилхэ байна.

Колхозно байгуулалта болбол манай хүдөө ажахын культурна хүгжэлтэдэ үргэн замуудые нээгээ. Имэ үргэн, үнэхөөрөө арадзоной шэнжэлэлгын, зохёолой ба рационализаторска хүдэлөөн хадаа манай оронһоо бэшэтээ, ондоо нэгэшье орондо үгы.

Ажалша арадай зохёолго ба рационализаторска ухаан бодолой үрэнь хэдэн арбаад тоото машинанууд „Механизациин“ павильон соо бии.

Манай партиин XVIII Съезд болбол бүри ехэ ажалай бүтөөсэ угэдэг, шэнэ янзын тракторнуудые ба автомобильнуудые гаргаха зорилгые автотракторна промышленностиин урда табиһан байна. Энэ жэлдэ Челябинска завод болбол 5 мянган газогенераторна хүсэтэ тракторнуудые, Харьковска завод 5 мянган газогенераторна хүнгэн тракторнуудые гаргахань. Түрүүшын газогенераторна тракторнууд павильонние гоёоно. Эдэ машинанууд юугээрээ гайхамшаг байнаб гэхэдэ, үнэтэ шэнгэн түлишын тон ехэ экономиие орондоо үгэхэ байна. Газогенераторна моторнууд болбол модон чуркэнүүдээр ба солоомоор хүдэлмэрилхэ байна.

Сталинградска тракторна заводоор ба научно-шэнжэлэлгын автотракторна институдээр (НАТИ) зохёогдоһон, хүнгэн гусеничнэ тракторнууд эндэ байна. Эдэнэр болбол сахаригта тракторнуудһаа бүри түргэн ябадаг, бүри ехэ бүтөөсэтэй байна.

Челябинска заводой бүтөөһэн гигантска тракторнууд олоной анхаралые хандуулна. Тэдэнэй радиаторнуудай дээдэ таладань „Сталинец—65“ гэжэ бронзоор бэшээтэй, доодо таладань „Дизель“ гэжэ бэшээтэй. Эдэ машинанууд—манай машинабайгуулалгын ехэ илалта гээшэ. Дизельнэ тракторта хэгдэһэн, М—17 мотор хадаа хүндэ, муушанартай түлишэ дээрэ хүдэлмэрилнэ.

Имэ хүсэтэй карбюраторна мотортой жэшээлбэл, энэ мотор 30-35 процент бага түлишэ хэрэглэдэг байна.

Ленинградска Кировска завод болбол универсальна тракторнуудай серине павильон соо харуулна. Эдэ машинанууд хадаа хүдөө ажахын бүхы һалбаринууд дээрэ тон олон янзын хүдэлмэринүүдые дүүргэжэ шадаха байна. Эдэ машинануудай конструкциинь сэсэн зохёолго ба хурса ухаагаараа гайхуулна.

Советскэ комбайнанууд болбол Европодо ба Америкада хэрэглэгдэдэг нимэ машинануудые холо урдалаха байна. Манай комбайнануудай ажалай бүтөөсэнүүдэнь, һүүлшын конструкциин американска комбайнануудһаа 25-30 процент ехэ байна. Энэ талаараа, „Сталинец — 60“ комбайна, илангаяа гайхамшаг. Энэ комбайна болбол үлэмжэ ехэ ургасануудые хуряаха байна.

Ороохото таряа хуряаха комбайнуудһаа гадна, манай эндэ льнокомбайнанууд, хойто талын болдогтой нуга газарнуудта хэрэглэгдэхэ комбайнанууд, хүбэнгэй следингэнүүд бии болгогдонхой.

Электротракторай шэнэ конструкциинь ехэ һонин. Тэрээнэй ажалай бүтөөсэ туйлай ехэ.

Выставка дээрэ харуулагдаһан, бусад машинанууд баһал һонирхолтойнууд байна.

Партиин XVIII съезд болбол нүхэр Молотовой доклад тушаа абаһан резолюци соогоо, механизациин саашанхи зорилгонуудые игэжэ тодорхойлоһон байна: „Гурбадахи табан жэл соо хүдөө ажахын хүдэлмэринүүдэй комплекснэ механизациие дүүргэхэ. Хөлболгын инвентари тушаа хүдөө ажахын хэрэглэлыень байһан тракторна паркда зохилдуулан хүсэд үгэлгые хангаха“.

Хүдөө ажахын выставкын экспонадууд, тэрээн дээрэ харуулагдаһан тон шэнэ машинанууд болбол механизациин саашанхи зорилгонууд тухай С'ездын заабариин дүүргэгдэжэ байһан тухайнь хэлэнэ.

Н. Тэн.

ДАВИД САСУНСКИЙ

(Армянска арадай эпос)

Өөрынгөө хани Хандут—Хатунай урда тэрээнэй эсэгын дайсадые үгэйхэхэ тухай Давидай тангариг (худ А. Мамаджанян).

ГУРБАДАХИ БҮЛЭГ
ДАВИД

НЭГЭДЭХИ ЧАСТЬ

Мера-Мелигые эсэргүүсэһэн Давидай тэмэсэл

ДАВИД МСЫРТЭ

1.

Хүндэлэлтэйгөөр һанагдаха байгаарай
Ши, Дехцун-Чух Цам, дүшэ дахин!
Хүндэлэлтэйгөөр һанагдаха байгаарай
Ши, Кери-Торос, дүшэ дахин!
Хүндэлэлтэйгөөр һанагдаха байгаарай
Ши, Горлан-Ован, дүшэ дахин!
Хүндэлэлтэйгөөр һанагдаха байгаарай
Сэсэн эмэгэн хүгшэн, дүшэ дахин!
Хүндэлэлгүй зэбүүн һанагдаха байгаарай
Чмышник-Султан!
Хүндэлэлгүй зэбүүн һанагдаха байгаарай
Хорото Мсара-Мелик!
Хүндэлэлтэйгөөр һанагдаха байгаарай
Исмил-хатун!
Хүндэлэлтэйгөөр һанагдаха байгаарай
Үзэсхэлэн гоё Давид, мянга дахин!
Хүндэлэлтэйгөөр һанагдаха байгаарай
Ши, Хандут-хатум!

2.

Давид үнэшэн үлэбэ.
Хоёр абаганарань хөөрэлдэхөө эугларба.
Горлан-Ован асууба:—Верго!
Давидые ши абаха гүш,
Али би өөртөө абхам гү?
Трус-Верго хэлэбэ:—Намда өөрымни хүбүүн би;
Давидые ши абыш, хүбүүшэлэ!
Давидые Горлан-Ован абаба,
Тэрээнэй абань болбо даа.
Үхибүүдые эдеэлүүлжэ тэжээжэ байһан
Сасун городой һамгад хуу
Тэрэ хүбүүе эдеэлүүлхые хүсэбэ.
Теэд тэрэ хүбүүн хэнэйшье хүхэ абабагүй.
Горлан-Ован гашуудаба;
Тэжээгшэдые суглуулаад хэлэбэ:
— Минии аша үхэхэнь ха!
Теэд юу хэхэ гээшэ биибди? Хайшан гэхэб?
Хайшан гээд энээнии абараха биибди?
Арад зон тэрээндэ хэлэбэл даа:
— Мгерэй долоон жэл һуугаан Мсыртэ
Давидта тэжээгшэ эхэнэр байнал даа!
Долоон жэлдэ тэрэ Мгерэй һамаганиинь болон байгаа юм,
Тиигээд Мгерэй хүбүүе тэжээжэ байдаг юм.
Ши хүбүүгээ Мсыр эльгэхэ ёһотойш!
Тэндэ хүн болохо, эндэ энэшни үхэхэ,
Эндэ энэшни хэнэйшье хүхэ абанагүйл!

3.

Ован хэлэнэ:—Хэн теэд энээниим Мсыр абаашахаб?
Арад зон харюусана:
— Хүбүүгээ Джалали мориндо даалга,
Хүбүүгээ Джалалиин нюрганда уя,
Азаргаяа шабхадаарай
Теэд мсырскэ хатунда хүлэг морёор Давид харайлгажа хүрхэд!
Ован байраһаань морёо гаргаба. Морёо шэмэглэбэд.
Давид үлгэйдэнхэй. Торгон бүһөөр эмээлдэнь уянхай.
Тиигээд, Ован Джалали моримдоо хэлэбэ даа:
— Мүргэнэб шамда, минии сэсэн морин: *)
Минии хүбүүе үер уһанда бү хаяарай!
Уула хабсагай толгойгооронь бү мүргүүлээрэй!

Энээниим холын Мсыр абаашажа,
Мсырскэ хатунда өөртэнь үгөөрэй.
Сасунай нарые шамда би найданаб:
Һөөгтэ бү хаяарай, хабсагай бү сохюулаарай!

Абаашиш энээнии бүтэнөөр, сагай һайнда,
Сасунай наран унтараагүй бэлэн манайда!

4.

Ашаагаа абаад, Джалали һуха харайба,
Үүлэнэй саагуур, хадын саагуур хоргодобо...
Мсра-Мелигэйн эжынь сонходо һууба.
Харан гэһээнь: хээгүүр тооһон хиидэбэ,
Тооһоор газарһаа огторго хүртэр баганатажа;
Дүлөөр газар тэнгри өөдэ бадарба;
Хии һалхин дүтэлнэ... Хатун хэлэбэ:
— Джалали мориной хүл дооро хиидэгшэ
Һалхи шуурган бэшэшье һаа, магад
Тоборог, дүлэншье байжа болхо даа
Тиигээд хаалгашадаа тэрэ захирба:
— Үүдээ түргэн нээ,
Манай гэр тээшэ харайжа ябана морин!
Хаалгашань харайба, үүдэдээ нээбэ
Джалали морие урдаа хараба.
Морие хараад, хатун таниба,
Эмээлдэнь нэгэ юумэ уяатай байба.
Мелик хүбүүндээ хатан хэлэбэ:
— Ошо, морие бари,
Хараарай, тэрээн дээрэ юун байнаб,
Тэрээнии намда асараарай!
Мсра-Мелик моринд хүрэжэ ерэбэ.
Моринь толгойгоо һанжуулба.
Мелик үхибүүнэй хушалга хараба.
Тайлажа, эмээлһээнь абаад,
Эжиидээ асаража үгэбэ.
Хушалгынь тайлаад, хатан хараба:
Хушалгадань Давид унтажа хэбтэбэ.
Хажуудань грамота хэбтэбэ.
Тэрэ грамотадань Горнан-Ован бэшэнэ:
„Бэри, дүү басаган!
Мгер тэхэржэ, хүбүүн тэрэндэ түрөө юм.
Мгер һамагантаяа үхөшөө. Үхибүүнь үнэшэн үлэшоо.
Мгерые һанан, ши энээнии абажа тэжээгыш.
Айнабди—энэ манайда үхэхэ байна.
Өөдөө болоод байхадань,—
Һөөргэнь өөртөө би абахаб
Бодожо үзөөд, Мсырска хатун хэлэбэ:
Тиимэшье болог даа.
Мгершье намда нэгэ туһалаа һэн,
Тэрээндэ инагтаа, би хүбүүеынь тэжээхэб;
Тэжээхэ би үшөө шадалтай байнаб.
Би өөрэөө хүбүүе хүхэнһөөнь һалгажа,—
Давидые тэжээхэ болхоб.
Манайда энэ ургаг лэ!
Давид, Мсра-Мелик ахадүүнэр болог,
Нүхэдүүд боложо ургаг лэ,
Мсырска газарые сугтаа эзэлэжэ ябаг лэ.
Яахаб! Энэ Сасундаа бусаха ёһотой юм аал?

5.

Тиихэдэ, Мелигэй нюдэдэнь хурсадана.
Тэрэ иигэжэ хэлэбэ:
— Эй, үүдэдээ лабаар хаагты,
Морин-Джалили манай гарта ороо хадань,—
Тэрэнии барижа абхабди!
Үүдээ храаба, тэрэ дороо
Зуун морито хүнүүд, морие хүреэлнэ,
Ургалжа барихые оролдоно.
Эндэ азарга Джалали өөртөө хэлэбэ:
— О, бурхан! Яагаад би һалаха бииб?
Баруулжаа харайба. Зүүлжээ харайба.
Ханадань тулажа ерэбэ.
Мүргэбэ:—Бурхан! Хүсэ намда үгыш,—
Хана харайжа гархымни!
Гараагүй һаа—би эндээ үхэхэмни...
Эндэ гүйгөөшэ Джалали хүсэ ехээр нэмэбэ,
Тэрээнии хүнүүд барижа шадабагүй.
Харшань дүшэн аршин үндэр байгаа һэн,
Гэбэшье гүйгөөшэ һүрэн, харайжа гараад
Холо хоргодон арилаа һэн.
Мсра-Мелик хашхарба:
— Гашуудал! Гайхамшаг Джалали бидэнһээ арилбал,
Гарһаамнай мултаржа талиибал!

6.

Гүйгөөшэ үдэр һүнигүй Сасун тээшэ харайна.
Ован үдэр һүнигүй хүдөө тээшэ харааашална.
Нэгэтэ оройшог тэрэ харажархиба:
Газарһаа огторгой хүртэр тооһон мушхарба.
Тэрэ Джалалиие таниба, тэрээнэй эмээлдэнь
Хэншье юрэ харагдабагүй.
Морин-Джалали үүдэ худар харайжа оробо,

Ован угтаад, иигэжэ тэрээнһээ асууба:
— Джалали! Ши минии нюдэдэймни гэрэл *)
Хэлыш, ямар хабсагай дээрэ тэрэ унааб!
Хэлыш, ямар шоно тэрээнии мэрээб,
Хаана ши, хариин газарта
Үзэсхэлэнгыимни гээлэйш?
(—Морин-Джалали харюусаба:
— Гангадашье тэрээнии, уһандашье тэрээнии *)
Оруулаагүйб, шоношье тэрээндэ хүрөөгүйл
Хөөхэйе Мсыр доронь абаашааби,
Хатан хаанда барюулаалби.
Теэд өөрөө би арайхан мултаржа гарааб:
Мелик намайе хааха гэжэ захираал,
Тиэд дүшэн аршин үндэр хэршиинень би
Харайгаад, гүйжэ тандаа би ерээб.
Ован моринойнгоо сохынь таалаад, хэлэбэ:
— Морин-Джалали хаалгатай гэжэ хэлэһэн
Тэрэ хүүнэй гэр дээгүүр,
Тэрээнэй үрэ бэе дээгүүр бурханай хараал нэрьег!
Тиигээд Ован долоон үүдэнэй саана морёо оруулба,
Долоон суургаар суургадаба.

*) Дуун.

„Давид Сасунский“ гэһэн книгын иллюстр... нуудай нэгэнь (А. Мамаджанянай хүдэлмэри).

Тиигээд, хамагһаа нюусаар морин-Д... лаляа уһалжа, эдеэлүүлжэ ба...

7.

Хатун Давидта баярлаба,
Хүхөёо тэрээндэ үгэбэ,
Хүхынь Давид хүхэбэ.
Хэдэн үдэртэ Давидые эдеэлүүлжэ ... тар...
Хүбүүн нэгэтэ хүхөёо абабагүй.
Хайшан гээдшье амандань хүхөёо ...
Хүбүүнь хүхөёо абанагүй.
Хүхэдэйнгөө нэгынь үгэдэг байгаа,—
Хүбүүн саашаа эрелдэнэ,
Нүгөөдэ хүхөёошье үгэхэдэнь
Хүбүүн баһал эрьэлдэнэ.
Гурбан үдэр Давид юушье эдибэгүй...
Гашуудаад, ходо уйлана хатан
Юушье хэхээ мэдэнэгүй.

Мелигээ дуудажа, тэрээндэ хэлэбэ:
—Гурбадахи үдэрөө Давид хүхыемни... нэг...
Үлэджэ энэ үхэхэнь.
Бидэнэр хайшан гэхэмнайб? Хай... гээд энээнии тэжээхэмна...
Тиихэдэнь, Мелик:—Энэ—сасунска ... угта ...
Тухайлнаб—манийе энэ бэрхэшээ... оруулх...
Бидэнэр—арабууд, энэш-армянин;
Энээндэ хүхөёо бү үг.
Исмил-хатун хэлэнэ:—энэ үхэхэл!
Энээнэй түрилхидэй урда бидэнэр зу... хал...
Хайшан гэхэб? Би энээнтэй хайшан ... би...
Би ядарнаб, ядаралай эсэсынь хара... г...
Мелик харюусана:—Энээнэй абада ... бага а...
Амтата үнэтэ эдеэн бага аал?
Батмана-буга ошог лэ
Сасун, Мгерэй гэртэнь;
Туулмаг мёд тэндэһээ асараг,
Туулмаг тоһо баһа асараг.
Ши тоһондонь мёд холёод-эдюулээ... тоһо, мёд асархые...
Батмана—Бугые Сасунда хатуун эль...
Батмана-Буга Сасунда ерэбэ.
Үхибүүнэй эдижэ болхо юумые ху...
Сасунайхид тэрээндэ үгэбэ.
Туулмаг тоһо, туулмаг мёд—Батам... Буга асар...
Исмил-хатунай урда табиба.
Туулмагуудыень Мелик хараад, хэл...
—Харана гүт, эдлэл Сасунда иимэ...
Эдеэлүүл энээнээ,—эдиг, ургажа бай...
Тоһо, мёдоор Исмил-хатун Дабид... тэжээжэ оро...
Бэшэ үхибүүд жэл жэлээр ургана,
Давид хадаа үдэр үдэрөөр ургана.
Дуратайгаар Давидые хатун ургуу...
Бодоно:—Хүбүүндэм туһалагша урга... бай...
Сугтаа эдэнэр дэлхэйе хуу дайлан аба...
Давид хүсэтэй байжа, үлгынгөө ... һурые таһа...
Тэрээнии түмэр гэнжээр уяжа эхи...
Гэбэшье Давид туйлай хүсэтэй бай...
Гэнжэшье тэсэнэгүй,—таһарна.
Тиигээд бухын шүрмэһөөр аргамжа... мо...
Тэрэ аргамжаараа хүбүүгээ үлгыд... уя...
Хүбүүн амисхал сээжэдээ татана,—
Шүрмэһэн аргамжань һунана,
Хүбүүн амисхал сээжэһээн гаргана,—
Шүрмэһэн аргамжань агшана.

(Түгэсөөдүй)

Ород оршуулгаһаа бурят хэлэндэ Б. А-ский оршуулб...

„ДАВИД САСУНСКИЙ“

(Армянска арадай агууехэ эпосэй 1000—жэл)

Ужам үргэн Советскэ Союзай бүхы ахадүү арадууд болбол мүнөө армянска арадай агууехэ эпос (үлигэр) „Давид Сасунский“ гэдэгэй нэгэ мянган жэлэй ойн һайн үдэрые тэмдэглэжэ байна. Энэ сентябриин 15-да Армениин столица—Ераваньда, СССР-эй Советскэ Уранзохёолшодой юбилейнэ пленум нээгдэнэ. Энэ эпос хадаа орос ба бусад олон хэлэнүүд дээрэ оршуулагдан хэблэгдэжэ байна.

Арменида хүндэ хүшэр арабска доб-толгын эпоходо найруулагдаһан сасунска баатарнуудай тухай арадай эпос болбол мянган жэл болһон байна. Национальна бэеэ даанхай байхын түлөө, арадай зол жаргалай түлөө, арадай сүлөө ба хүхюу ажабайдалай түлөө тэмэсэлэй идей болбол энэ зохёолые манай үдэрнүүд хүртэр дамжуулһаар ерүүлһэн эпос зохёогшодые ба олонтооной үлигэршэдые зоригжуулһан байна.

Арменида онсо һонирхолтой ба суутай энэ үргэн поэма болбол дэлхэйн фольклорой эрхим һайхан жэшээнүүдэй нэгэнь мүн.

Армянска үлигэрнүүдээгэй холбоотой бүхэли цикл болхо „Давид Сасунскиин“ зохёогдон бүридхэгдэлэнь IX зуунжэлэй эсэстэ хабаадаха юм. Арменийе VII зуунжэлдэ дайлан абһан ба тэрэ оронийе саг үргэлжэ дээрэмдэжэ байһан арабууд хадаа армянска арадай уламбүри хүсэтэй шанга эсэргүүсэлгэтэй тохёолдоһон байгаа. Хари ороной дарлагшадте зэбүүрхэлгэ ургаһан байгаа. Арабуудые эсэргүүсэһэн тэмэсэлдэ, дунда үеын Армениин можонуудай нэгэн—Сасун гэдэг тусагаар һуури эзэлжэ байһан юм. Армянска историин хубилалтата үедэ сохом тэрэ газарта, шэрүүн шанга хада ууланууд ба ой модоной дунда арадай эпос „Давид Сасунский“ гэгшэ аажамаар зохёогдожо эхилһэн юм. X зуунжэл хадаа Арменийе арабска дарлалтаһаа сүлөөлгэдэ оруулһан байгаа.

Сасунска геройнуудай хамаг хүсэн, омог зориг ба баатаршалгань хэзээ бүхэндэ арадай хэрэгтэ зорюулагдаһан байна. Дайсадые эсэргүүсэһэн тэмэсэлдэ зоригжуулагдаһан армянска арад болбол гүнзэгы демократизмаараа ба агууехэ уранзохёолой шанартайгаараа хүсэтэй өөрынгөө эпос „Давид Сасунскиие“ байгуулһан байна.

Энэ хадаа үнэхөөрөө арадай шанартай эпос мүн. Тиигээд, гансахан лэ арадай гүн дунда байдаг, манай үдэрнүүд хүртэр арадай аман үгэнүүдтэ гамтайгаар хадагалагдажа байһан ба хэлэнь хадаа арадай эли толорхой хэлэн байһан дээрэһээ арадай шанартай болно бэшэ, харин хамагай түрүүндэ энээнэй геройнууд ба тэдэнэй үзэлнүүдэнь арадай массануудтай нягта холбоотой байһан дээрэһээ арадай шанартай эпос мүн болно.

12 мянга шахуу мүрнүүдые багтааһан энэ эпическэ поэма болбол, сасунска дүрбэн үедэ тааруулагдан, дүрбэн „бүлэг“ болон хубаагдаха юм. Бидэнэр мүнөөдэрэй номерто „Давид“ гэжэ эгээ гол ба эгээ үргэн гурбадахи бүлэгэйнь эхинһээ оршуулагдаһан хэдэн дуунуудые хэблэбэбди. Саашадаа, оршуулагдахынь ээргээр энэ эпосэй тус тусагаар бүлэгүүдһээ хэблэгдэжэ байха байна.

Армянска арад болбол өөрынгөө хүсые зангидажа, хари газарай арабска господствын дарлалтые хаяһан тэрэ үдэрнүүдһээ хойшо мянган жэл гүйсэбэ. Арадай эрхим һайн һанал хүсэл ба эрмэлзэлгэнүүдые бэедээ шэнгээһэн Давид Сасунский тухай эпосэй найруулагдаһан үдэрнүүдһээ хойшо мянган жэл гүйсэбэ.

Манай үдэрнүүдтэ, сталинска эпохын үедэ, манайда сэсэглэжэ байгаа оронууд, поэзиин баян гэгшын материгүүд нээгдэжэ, арадуудай агууехэ ахадүүгэй холбоонь бэхижэжэ байна. Ахадүү советскэ арадуудай хэлэнүүд дээрэ Шевченко, Руставели ханхинан нэрьеһэн байна. Мүнөө „Давид Сасунский“—армянска арадай мянган жэлэй эпос ханхинан нэрьежэ байна. Һаяар Низами—агууехэ азербайджанец нэрьехэ байна.

„Давид Сасунскийн“ һайн үдэрлэлгэ болбол ленинскэ-сталинска национальна политикын гүн сэсэнийе харуулжа, советскэ стройн лэ байхада арадууд хадаа дүүрэн национальна самосознанида хүрэжэ шадаха гэһэн тезисэй үнэн зүбые, „Гансахан лэ советскэ засагай идей болбол Арменидэ мир ба национальна шэнэжэлгын арга асаржа үгэбэ“ гэһэн агууехэ Сталинай үгэнүүдэй үнэн зүбые харуулһан байна.

Б. А-ский.

Харюусалгата редактор Р. БИМБАЕ...

Адрес редакции: Центросоюзная 19 Телефоны: редактора — 3-44 отв. секретаря 3-23 Сельхозотдел — 7-55 Промотдел — 3-07.
Типография Наркомместпрома БМАССР.
Бурглавлит № 1152